

od partizanskih odreda do jugoslavenske armije

1957

sisak karlovac split šibenik rijeka pula rovinj
varaždin bjelovar osijek vinkovci slavonski brod

»... Ali baš stvaranje partizanskih odreda, stvaranje naše nove, narodne armije i rukovođenje narodno-oslobodilačkom borbom — to i jesu bile najvažnije zadice naše Partije u toku četverogodišnjeg rata, to su najveća djela naše Partije u toku cijele njene historije; to su najveća djela zbog toga što je taj oslobodilački rat značio ujedno i nacionalno oslobođenje naroda Jugoslavije i socijalno oslobođenje radnih masa naše zemlje...«

(Iz referata druga Tita na V. kongresu KPJ, juli 1948.)

Cilj ove izložbe — koja je, u vrijeme kada je postavljena u Muzeju narodne revolucije u Zagrebu, zamišljena kao jedna od manifestacija u čast 15. godišnjice JNA — jest da se autentičnim dokumentarnim materijalom i odgovarajućim pomoćnim sredstvima prikaže specifični put i karakteristični momenti u stvaranju naše nove narodne armije, od prvih, vojnički još neuobličenih formacija na početku oružanog ustanka, do regularne armije u završnim operacijama za oslobođenje zemlje.

Stvaranje naše armije bio je revolucionarni proces kojim je od početka do kraja rukovala naša Partija i koji se je odvijao suprotno svim ustaljenim vojnim shvatanjima i teorijama. Nakon sloma bivše jugoslavenske vojske narodi Jugoslavije ostali su u najtežoj krizi svoje historije bez oružane sile. Izgledalo je nemoguće da bi naši narodi mogli goloruki započeti oslobilački rat protiv istih neprijatelja pred kojima je bivša jugoslavenska vojska kapitulirala za samih 12 dana. Započeti taj rat bez vlastite države koja je bila uništena, bez organizirane oružane sile koja je bila razbijena, bez naoružanja i opreme, bez mogućnosti redovnog snabdjevanja, bez vlastite organizirane pozadine, bez školovanog oficirskog kadra. Pa ipak, naši narodi na čelu sa KPJ, dokazali su da se oružana sila može izgraditi u samom procesu borbe.

Male grupe koje je organizirala KPJ, sastavljene od najodanijih rodoljuba — uglavnom komunista i SKOJ-evaca — samo djelomično naoružanih oružjem koje je bilo sakriveno nakon kapitulacije Jugoslavije, su u prvim okršajima sa neprijateljskim snagama otimala — komad po komad — oružje, municiju i opremu, sticale borbena iskustva, podizale moral naroda i privlačile nove borce u svoje redove i tako

neprekidno jačale i zadobivale sve čvršću vojnu organizaciju, da bi napokon prerasle u vojnički organizirane partizanske odrede, sposobne za sve veće vojne akcije.

Ovi partizanski odredi su kroz neprekidne borbe, po broju boraca, naoružanju i borbenom iskustvu izrasli do takve snage da je bilo moguće preći na stvaranje većih jedinica regularnog tipa — brigada.

Brigade su opet kroz sve krupnije operacije ostvarile uvjete za formiranje divizija i korpusa, za stvaranje Narodno-oslobodilačke vojske, koja je svojom borbom prisilila neprijatelja da u našoj zemlji drži veće snage nego na frontu u sjevernoj Africi, ili Italiji, i koja se afirmirala kao priznata saveznička vojska u sklopu antihitlerovske koalicije.

U velikim bitkama koje je neprekidno vodila, NOV je razvijala svoje jedinice, pojačavala svoje naoružanje i opremu, izgradila rodove vojske i službe i svoju mornaricu, te iz redova radnika, seljaka i inteligencije izgradila novi rukovodeći kadar, narodne oficire i podoficire, ne samo vojnički spremne, iskusne i prekaljene u borbi, nego i bes-krajno odane svome narodu i KPJ.

Na taj način bili su stvoreni uvjeti da naša armija uglavnom vlastitom snagom oslobodi veći dio naše zemlje i njen glavni grad Beograd i da bude, još prije konačnog oslobođenja zemlje, priznata kao jedina legalna oružana sila naših naroda, što je ujedno bilo najsnajznija garancija konačne pobjede narodne revolucije, garancija očuvanja i daljnjeg razvijanja demokratskih i revolucionarnih tekovina narodno-oslobodilačke borbe i izgradnje nove socijalističke Jugoslavije.

U cijeloj porobljenoj Evropi jedino su naši narodi vlastitim snagama izgradili svoju armiju, još prije konačne pobjede i vlastitim snagama izvojevali svoje oslobođenje. To je postignuto zahvaljujući pravilnom stavu KPJ u pitanju oružane borbe i izgradnje oružane sile i njenom pravilnom uočavanju objektivnih mogućnosti; zahvaljujući izvanrednom rukovođenju druga Tita i pravilnoj organizacionoj strukturi i taktici naših jedinica, taktici koja je uvijek odgovarala stupnju

njihova razvitka i odnosu snaga; zahvaljujući sjajnom moralu, požrtvovnosti i izdržljivosti naših boraca, kao i ogromnoj pomoći koju su naši narodi u svakom pogledu pružali našoj vojsci i, napokon, zahvaljujući velikom autoritetu KPJ, njenom neumornom političkom djelovanju u našim vojnim jedinicama i u narodu na oslobođenom i ne-oslobođenom teritoriju.

Ovaj razvitak od partizanskih odreda do armije na izložbi je prikazan najvećim dijelom materijalom sa područja Hrvatske, ali taj je materijal povezan u jednu cjelinu sa dokumentacijom o najvažnijim momentima u djelovanju CK KPJ, Vrhovnog štaba i druga Tita na izgradnji naše armije, kao i o najvažnijim momentima u razvitku onih partizanskih odreda, brigada, divizija i korpusa kojima je direktno rukovodio Vrhovni štab. Kao republički Muzej narodne revolucije, čija je namjena upravo to da obrađuje i prikazuje specifični razvitak i tok narodne revolucije u Hrvatskoj i doprinos naroda Hrvatske općoj borbi naroda Jugoslavije u narodnoj revoluciji, mi smo nastojali da na ovoj izložbi prije svega obradimo proces razvitka naše armije na području Hrvatske, ali niti smo htjeli, niti smo mogli ostaviti po strani ono opće i zajedničko u borbi svih naroda Jugoslavije i u procesu razvoja naše armije. Razvitak jedinica pod neposrednim rukovodstvom Vrhovnog štaba bio je poticaj i uzor i za razvoj vojnih jedinica u Hrvatskoj, i bez poznavanja barem najvažnijih i najkarakterističnijih činjenica s tog područja taj razvoj ne bi bio razumljiv.

Materijal je izložen kronološkim redom, u skladu s tim kako je tekao proces stvaranja i razvoja naše armije, a unutar toga po tematskim skupinama da bi se lakše uočilo ono specifično i karakteristično u tom procesu.

Materijal za izložbu dijelom je izdvojen iz zbirki, odnosno arhiva Muzeja narodne revolucije u Zagrebu, dijelom je prefotografiran, odnosno fotokopiran u Vojno-istorijskom institutu i Vojnom Muzeju JNA u Beogradu, a znatan dio izloženih originalnih predmeta posuđen je od Vojnog muzeja JNA.

Podaci za tabele, brojne preglede i popise jedinica, datume formiranja jedinica, imena rukovodilaca, za brojno stanje naših i neprijateljskih snaga u pojedinim periodima itd. prikupljeni su bilo iz dosada objavljene literature, bilo istraživanjem u originalnim dokumentima koji se nalaze u Vojno-istorijskom institutu u Beogradu, odnosno Muzeju narodne revolucije u Zagrebu. Posebno je iskorišten jedan neobjavljeni elaborat o stvaranju i razvoju vojnih jedinica u Hrvatskoj koje su izradili suradnici Vojno-istorijskog instituta u Beogradu na osnovu bogate dokumentacije kojom taj institut raspolaže.

Ukoliko su pojedini podaci na izložbi netočni ili nepotpuni, onda je to prije svega odraz stanja pisane historijske građe, kao i stanja istraženosti pojedinih pitanja iz historije narodne revolucije i svaka dokumentirana primjedba koja bi pomogla da se ti podaci upotpune, odnosno isprave bit će primljena sa zahvalnošću.

Priredivači se nadaju, da će ova izložba olakšati mladoj generaciji, učenicima i svima onima kojima ova strana naše historije nije neposredno poznata da je potpunije shvate i upoznaju, i da će predstavljati doprinos njegovanju slavni tradicija narodne revolucije. Zbog toga je organiziran njen prenos u naše najvažnije pokrajinske centre, pa se predviđa da će izložba u 1957. godini obići Sisak, Karlovac, Split, Šibenik, Rijeku, Pulu, Rovinj, Varaždin, Bjelovar, Osijek, Vinkovce i Slavonski Brod, kako bi se što širem krugu pružila mogućnost da je vidi.

* *

Na kraju u ime kolektiva Muzeja narodne revolucije u Zagrebu izražavam najtopliju zahvalnost Komandi zagrebačke armijske oblasti za značajnu materijalnu i drugu pomoć kojom nam je bilo omogućeno

priredivanje ove izložbe u našem Muzeju, kao i Savjetu za kulturu i nauku NR Hrvatske za dodijeljena financijska sredstva za izvršenje potrebnih radova da bi se izložba mogla prenositi, kao i za druge potrebe u vezi s tim.

Isto tako zahvaljujem Vojnom muzeju JNA i Vojno-istorijskom institutu u Beogradu na posuđenom materijalu za izlaganje, kao i na susretljivosti s kojom su nam stavili na raspolaganje svoj materijal radi prikupljanja podataka i fotokopiranja, kao i svima drugima koji su nam u bilo kom obliku pružili pomoć kod pripremanja ove izložbe.

U vezi sa prenošenjem izložbe u naše gradove u pokrajini, srdačno zahvaljujem organima narodne vlasti, društvenim organizacijama — naročito Kotarskim odborima Saveza boraca — kao i muzejima, koji su pokazali puno razumijevanje za ovu našu akciju i primili na sebe troškove oko transporta i održavanja izložbe u svojim gradovima.

Zagreb, 1957.

DRAGUTIN ŠČUKANEC
direktor Muzeja narodne revolucije
Zagreb

I, Proleterska brigada 1943.

I. UVODNI DIO

1. PROLETERSKA BRIGADA — DAN JNA

2 pano-a

Dokumentacija (arhivski dokumenti, štampa iz NOB,
fotografije)

originalni primjerci oružja iz I. Proleterske brigade

UVODNA LEGENDA

IZVODI IZ REFERATA I GOVORA DRUGA TITA

DOKUMENTACIJA O SLOMU STARE JUGOSLAVIJE I LIKVIDACIJI

BIVŠE JUGOSLAVENSKE VOJSKE

1 pano

II. ORUŽANI USTANAK I STVARANJE PARTIZANSKIH ODREDA

1. PRIPREME KPJ ZA USTANAK

2. GLAVNI ŠTAB NARODNO-OSLOBODILAČKIH PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE (GLAVNI ŠTAB NOPOJ)

3. OPERATIVNO PARTIJSKO RUKOVODSTVO CK KPH

3 pano-a

Dokumentacija

4. NARODNI USTANAK I RAZVOJ PARTIZANSKIH ODREDA U SRBIJI

Početak oružanog ustanka u Srbiji
Oslobođenje Zapadne Srbije
Partizanski odredi Jugoslavije 1941.

1 pano

Dokumentacija, tebele, karta;
Originalna puška »partizanka« izrađena u partizanskoj
tvornici oružja u Užicu 1941.

2. četa Valjevskog partizanskog odreda, Srbija, jesen 1941.

5. NARODNI USTANAK I RAZVOJ PARTIZANSKIH ODREDA U HRVATSKOJ

Narodni ustanak
Formiranje Glavnog štaba Narodno-oslobodilačkih partizanskih
odreda Hrvatske

2 pano-a

Dokumentacija, tabele;
Originalna troroga kapa »partizanka«, faksimili propisanih
oznaka na kapama

Postament I.:

Originalni stroj za umnožavanje iz Vrhovnog štaba 1941.,
originalna puška iz prvih dana ustanka u Moslavini 1941.,
originalni puškomitraljez »Šoša« iz Prateće čete Glavnog
štaba Srbije 1941.

III. STVARANJE I RAZVOJ NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE (NOVJ)

1. FORMIRANJE BRIGADA

Formiranje I. Proleterske brigade i stvaranje Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije (NOP i DVJ)

Formiranje daljnjih brigada

Oznake starješina u NOP i DVJ

2 pano-a

Dokumentacija, tabele, karta;

Originalni crteži i faksimili oznaka starješina iz 1942.

Vitrina I.:

Originalna bluza komandanta bataljona sa oznakama ranga, originalna kapa »partizanka« i »titovka«, originalne oznake starješina i oficira iz jedinica u Hrvatskoj 1943. do 1944.

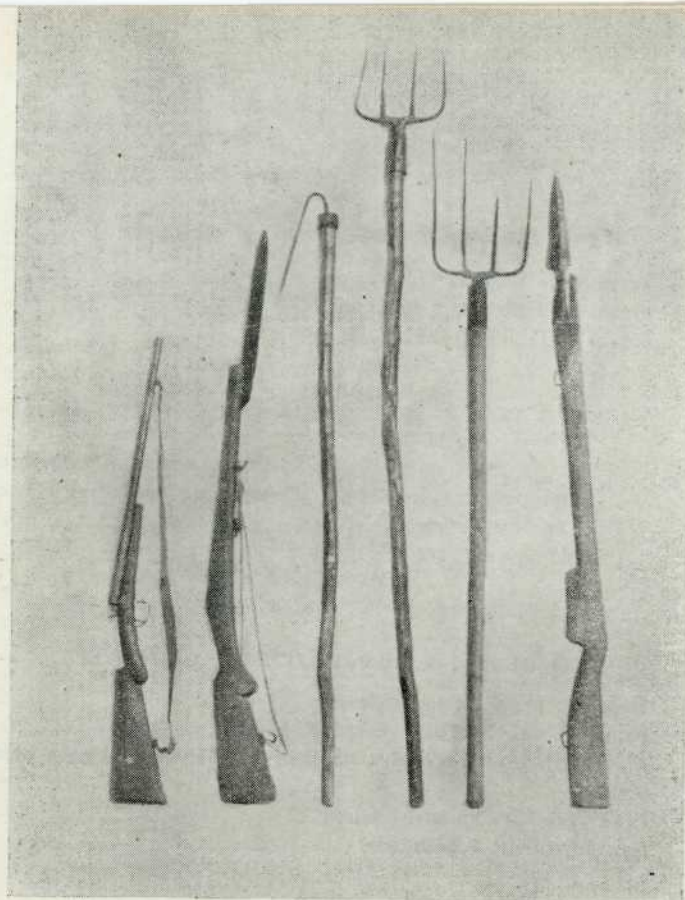
2. RAZVITAK VOJNIH JEDINICA U HRVATSKOJ U PRVOJ POLOVINI 1942.

Direktive Vrhovnog štaba i djelovanje Glavnog štaba Hrvatske na proširenju narodnog ustanka

Borbe u Hrvatskoj i naše jedinice u prvoj polovini 1942.

1 apno

Dokumentacija, tabele

Ustaničko oružje iz Hrvatske

3. MARŠ UDARNE GRUPACIJE VRHOVNOG ŠTABA U ZAPADNU BOSNU

4. FORMIRANJE DIVIZIJA I KORPUSA TE STVARANJE NOV

1 pano

Dokumentacija, tabela, karta

5. STVARANJE JEDINICA NOV U HRVATSKOJ

Formiranje brigada

Formiranje divizija i korpusa

Sastav NOJ i POJ početkom 1943.

2 pano-a

Dokumentacija, tabele;

Originalna neprijateljska karta sa ucrtanim obavještajnim podacima o našem oslobođenom teritoriju, lokaciji, nazivima, brojnom stanju i komandnom sastavu naših jedinica na dan 1. XI. 1942.

6. SLOM IV. i V. NEPRIJATELJSKE OFENZIVE

Slom IV. neprijateljske ofenzive

Slom V. neprijateljske ofenzive

IV. neprijateljska ofenziva na području Hrvatske i naša protu-ofenziva

Prve veze NOV sa saveznicima

Narodni oficiri i podoficiri

2 pano-a

Dokumentacija, tabele, karte;

Faksimili oznaka činova podoficira, oficira i generala NOVJ

Postament II.:

Ostaci originalnog oružja i opreme iz IV. i V. neprijateljske ofenzive, ostaci originalnog oružja iz 7. Banijske divizije iz IV. i V. neprijateljske ofenzive

7. RAZVOJ NOV NAKON KAPITULACIJE ITALIJE

NOV krajem 1943.

2 pano-a

Dokumentacija, tabele

8. RAZVOJ NOV DO SEPTEMBRA 1944.

Otok Vis kao glavna baza NOV

2 pano-a

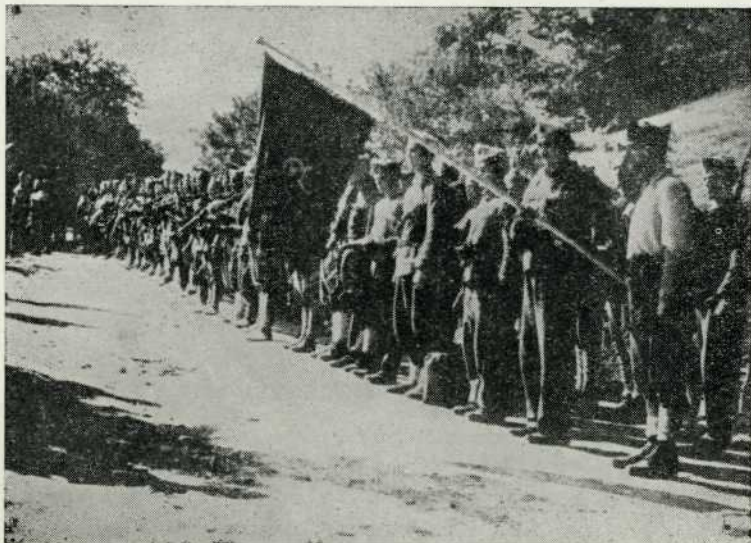
Dokumentacija, tabele

Postament III.:

Originalne bombe, nagazna mina, mine za bacač izrađene u partizanskim radionicama oružja

Vitrina II.

Originalna vojna oprema izrađena u partizanskim radionicama

Formiranje I. udarne brigade Hrvatske, 1942.

IV. STVARANJE JUGOSLAVENSKE ARMIJE

1. PRELAZAK VRHOVNOG ŠTABA U SRBIJU I ZAJEDNIČKE OPERACIJE SA CRVENOM ARMIJOM

Beogradska operacija

Oslobođenje Dalmacije

Vojna situacija u Jugoslaviji krajem 1944.

1 pano

Dokumentacija, tabele, karte

2. RAZVOJ JEDINICA NOV U HRVATSKOJ 1944.

1 pano

Dokumentacija, tabele

Postament IV.:

Originalna granata iz 6. Ličke proleterske divizije iz vremena neprijateljskog desanta na Drvar 1944., originalna mašinka njemačkih padobranskih trupa zaplijenjena za vrijeme desanta na Drvar, originalni protuavinski top 19. Dalmatinske divizije iz bitke za Knin 1944., originalna poljska telefonska centrala iz naših jedinica

3. FORMIRANJE ARMIJE I PROMJENA NAZIVA NOV U JUGOSLAVENSKA ARMIJA

1 pano

Dokumentacija, tabele, karta

4. ZAVRŠNE OPERACIJE I OSLOBODENJE ZEMLJE

1 pano

Dokumentacija, tabela

Drug Tito s rukovodiocima Glavnog štaba Hrvatske u Jajcu 1942.

ZAVRŠNI DIO

1. JUGOSLAVENSKA NARODNA ARMIJA
2. RATNA ODLIKOVANJA
3. POHVALE JEDINICA
4. POČASNI NAZIVI JEDINICA
5. PALI HEROJI

BILANSA BORBI PARTIZANSKIH ODREDA, NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE I JUGOSLAVENSKE ARMIJE 1941—1945.

1 pano

Dokumentacija, tabela

Originalna diploma i Orden Narodnog Oslobođenja 1. Moslavačke udarne brigade 33. divizije

Vitrina III.:

Originalna ratna odlikovanja i spomenice

I. Proleterski bataljon Hrvatske 1942.

Štab I. Hrvatskog korpusa za vrijeme IV. neprijateljske ofanzive

VI. POSEBNE TEME

I. PARTIJSKA ORGANIZACIJA I POLITIČKI ORGANI U NOV

Partijska organizacija

Politički rad i politički organi NOV

I pano

Dokumentacija;

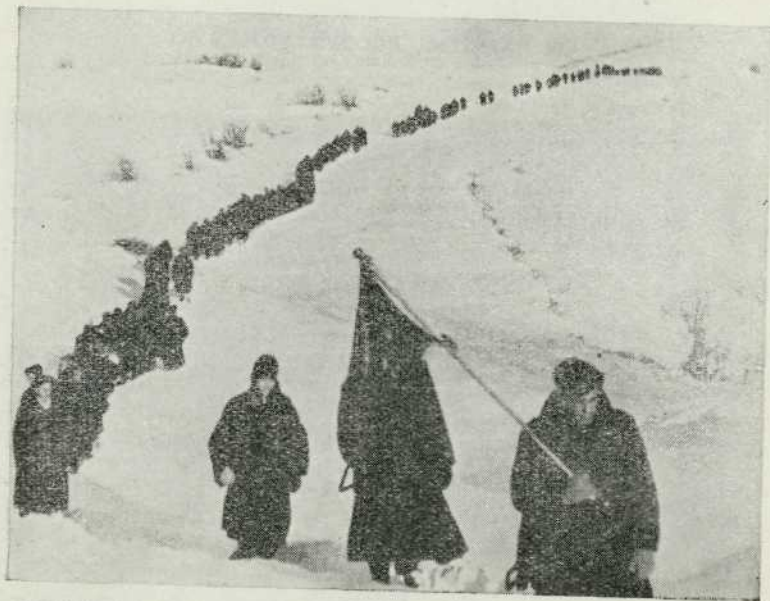
Faksimil oznaka rangova politkomesara

Vitrina IV.:

Originalna vojna štampa i propagandni materijal izdavan
u našim jedinicama u toku rata

Vrhovni štab na Visu 1944.

XIII. Proleterska brigada »Rade Končar« 1943.

2. IZGRADNJA RUKOVODEĆIH KADROVA NOV

Prva partizanska oficirska škola Hrvatske
Vojne škole i kursevi u NOV 1943.—1945.

1 pano

Dokumentacija;

Originalna diploma svršenog slušaoca oficirske škole Glavnog štaba Hrvatske 1943., originalni model nagazne mine koji je služio kao nastavno sredstvo u I. partizanskoj oficirskoj školi Hrvatske 1942.

Vitrina V.:

Originalna vojno-stručna literatura i priručnici izdavani u NOV za vrijeme rata, originalni lični dokumenti pripadnika NOV i JA

3. RAZVITAK RODOVA VOJSKE

Artiljerija
Tenkovske jedinice

2 pano-a

Dokumentacija, tabele

Ratno vazduhoplovstvo
Mornarica NOVJ

2 pano-a

Dokumentacija;

Originalno platno sa krila partizanskog aviona, oborenog kod Banja Luke 1942., kojim je upravljao Narodni Heroj Rudi Čajevac, originalna bomba iz istog aviona izrađena u partizanskoj radionici oružja u Bosanskoj Krajini.

4. SANITETSKA SLUŽBA U NOV

Počeci sanitetske službe u partizanskim odredima
Organizacija sanitetske službe od 1942.—1944.
Partizanske bolnice
Zaštita ranjenika od neprijatelja
Partizanski liječnici i bolničari

2 pano-a

Dokumentacija, tabele, karte

Postament V.:

Originalni dinamo generator hidroelektrične centrale partizanske bolnice na Petrovoj Gori

Postament VI.:

Originalna nosila za ranjenike iz 34. divizije

Transport ranjenika u IV. neprijateljskoj ofanzivi

Diverzantska akcija u Slavoniji 1943.

5. DIVERZANTSKI ODREDI

1 pano

Dokumentacija, tabela;

Originalne fotografije iz službenog njemačkog albuma o diverzantskim akcijama u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini 1941.

Postament VII.:

Originalni upaljač za pakleni stroj izrađen po nacrtu komandanta diverzantskih odreda u Hrvatskoj Ivana Harašića - »Mlije Gromovnika«, originalna bomba iz koje je vađen eksploziv za potrebe diverzantskih akcija, originalni šiljci za uništavanje automobilskih guma, originalno oružje iz diverzantskih jedinica u Hrvatskoj.

Ukupno izloženo 573 eksponata:

- 179 fotografija
- 172 arhivska dokumenta
- 68 primjeraka štampe
- 119 predmeta
- 43 karte, tabele i brojnih pregleda

Od toga u originalu izloženo:

- 45 arhivskih dokumenata
- 18 primjeraka štampe
- 60 predmeta
- 6 fotografija iz neprijateljske fotoarhive

34 izložena originalna predmeta posuđena su od Vojnog muzeja JNA
— Beograd

Ustaničko oružje iz Hrvatske

Scenario i postav izložbe: kolektiv Muzeja narodne revolucije u Zagrebu

Likovni aranžman: ing. arh. Vjenceslav Richter, Zagreb

Izradba tabela, karata i natpisa: akademski slikari Zvonimir Poldrugač
i Srđan Matić, Zagreb

Izdanje Muzeja narodne revolucije, Zagreb, Trg žrtava fašizma, 1957.

- Oprema kataloga: akademski slikar Mladen Pejaković, Zagreb. -

Štamparija: »Lykos« Zagreb Radićeva ulica 26 - Štampano u
10.000 primjeraka.